

ЛІТЕРАТУРА

1. *Норт Д.* Институциональные изменения: рамки анализа // Вопросы экономики. — 1997. — №3. — С.6—17.
2. *Норт Д.* Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Пер. з англ. І. Дзюби. — К.: Основи, 2000. — 216 с.
3. *Покритан А.* Про економічний зміст сучасних суспільних відносин в Україні // Економіка України. — 2000. — №10. — С.46—54.
4. *Пасхавер О.* Перспективи приватного підприємництва в Україні: приватизація і зростання нового капіталу // Економіка України. — 2000. — №4. — С.31—39.

А. С. МУЗИЧЕНКО, канд. екон наук,
Н. П. СЛОБОДЯНИК

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ НОРМИ ЧИСТОГО НАГРОМАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Закономірністю розвитку суспільного виробництва є його розширене відтворення. Для того, щоб збільшити розміри виробництва суспільного продукту, необхідно частину національного доходу використовувати на нагромадження. У національному доході та його частка, яка йде на нагромадження, представлена додатковими засобами і предметами праці та додатковими засобами до життя, які використовуються для залучення у процес розширеного виробництва додаткової робочої сили. Нагромадження, здійснюване за рахунок національного доходу, називають чистим нагромадженням.

Обсяги і динаміка фонду чистого нагромадження залежать від багатьох чинників. До головних належать:

1. Пропорції розподілу національного доходу на споживання і нагромадження. Згідно з теорією Д. Кейнса, ці пропорції визначаються схильністю людей до споживання і заощадження.

2. Абсолютна величина національного доходу. Розмір нагромадження залежить за інших рівних умов від величини національного доходу.

3. Закон неухильного зростання потреб. Цей закон визначає як мету суспільного виробництва, так і темпи його розвитку.

4. Закон зростання фонду нагромадження. Дія цього закону зумовлена тим, що економічний розвиток неможливий без зростання ресурсів чистого нагромадження.

У національному доході фонду споживання протистоїть фонд нагромадження, від розмірів якого перш за все залежить збільшення робочих місць, підвищення їх технічного рівня на основі досягнень науки і техніки, збільшення асигнувань у нематеріальну сферу виробництва і підвищення продуктивності праці, а у зв'язку з цим забезпечене зростання валового внутрішнього продукту і національного доходу.

Відомо, що роль нагромадження, а разом з тим і інвестицій у визначенні темпів економічного зростання досліджували такі видатні економісти, як К. Маркс і Д. Кейнс. Кейнс запропонував обчислювати вплив нагромадження за допомогою ефекту мультиплікатора. Ефект мультиплікатора нагромадження на різних фазах ділового циклу має неоднакову величину. Так, на стадії виходу виробництва з кризового стану мультиплікатор інвестицій може мати високий коефіцієнт віддачі, наприклад 3 або й більше. У період же кризи інвестиції збиткові, а масштаби національного доходу абсолютно зменшуються. У цій фазі циклу мультиплікатор інвестицій матиме від'ємне значення. Тому в цей критичний період краще утриматись від інвестицій, а ресурси фонду нагромадження зберігати до того часу, коли економіка вийде на «кейнсіанську» горизонтальну лінію. У фазі піднесення мультиплікатор K може становити 1 або більше чи менше.

К. Маркс досліджував ефект нагромадження за допомогою схем розширеного відтворення, які містили два ключові моменти — незмінну норму нагромадження додаткової вартості (значить, національного доходу) і незмінну норму віддачі нагромадження в приріст валового суспільного продукту [1, С.581—585]. Тому, наприклад, рівномірне 10% зростання нагромадження забезпечувало щорічне 10% зростання основного й оборотного капіталу, суспільного продукту і національного доходу [Там само].

Якщо допустити, що існує пряма і пропорційна залежність зміни динаміки національного доходу від зміни динаміки фонду чистого нагромадження, то одержимо однофакторну модель економічного зростання:

$$IV = f(IK),$$

де IV — приріст національного доходу;

IK — приріст фонду чистого нагромадження.

Визначена тут залежність між динамікою інвестицій і динамікою національного доходу в повній мірі виявляє себе у фазі піднесення, коли вільні виробничі ресурси відсутні. На цій фазі можна збільшувати обсяги виробництва лише завдяки формуванню і приросту фонду чистого нагромадження.

В Україні проблема чистого нагромадження є надто гострою і потребує невідкладного вирішення. Так, чисте нагромадження в 1997 р. становило всього 170, у 1998 р. — 353 млн грн., або 0,45% національного доходу [2, с.45—47], проти 17—21% у 1985—1989 рр. [3, с.12].

Деякий час (приблизно до 1994 р.) просте відтворення основного капіталу суспільства забезпечувалося за рахунок фонду заміщення спожитих засобів праці. Але вже в 1995 р. обсяги фонду амортизації стали меншими, ніж потрібно для забезпечення простого відтворення основного капіталу. Як видно з рис.1 [2, с.218], у 1995 р. обсяги капітальних укладень становили лише одну третину, а з 1996 до 1999 рр. вони становлять близько однієї п'ятої до рівня 1990 р. Це означає, що в 1994—1999 рр. у повній мірі просте відтворення матеріально-технічної бази України не забезпечувалося.

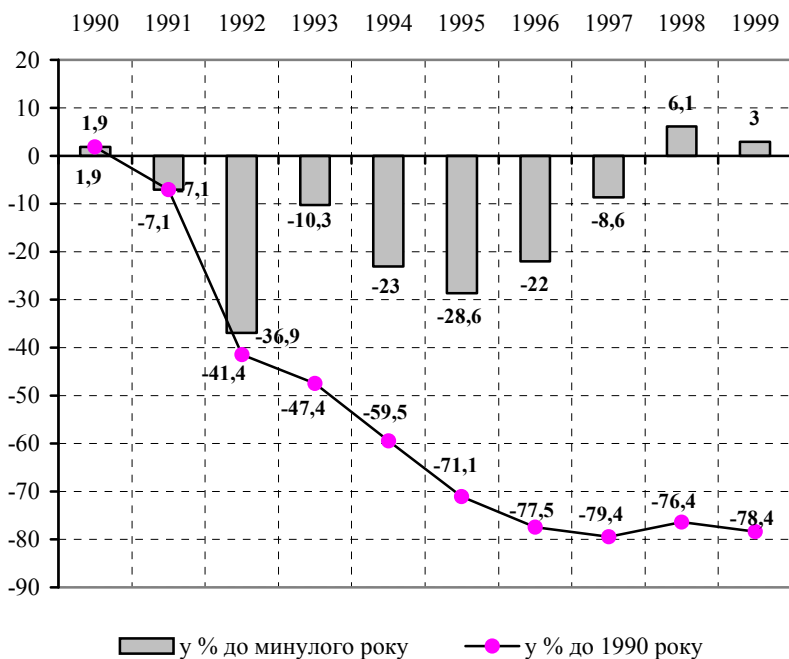

Рис. 1. Динаміка обсягів капітальних укладень в економіку України (порівняльні ціни)

З 2000 р., нарешті, в Україні започатковано економічне зростання. Торік ВВП країни зріс на 6%, [4, с.7], а у 2001 р. передбачається його зростання ще на 6%. Певний час розширене відтворення можливе завдяки повнішому використанню наявних виробничих ресурсів капіталу, які в середньому завантажені на 40—50% свого виробничого потенціалу. Проте враховуючи, що технологія наявного основного капіталу країни відстає від досягнень передових країн на 20—30 років, виникає необхідність збільшувати фонд чистого нагромадження прискореними темпами. Ресурси фонду чистого нагромадження в поєднанні з ресурсами з фонду амортизації будуть забезпечувати просте і розширене відтворення капіталу суспільства на базі досягнень науково-технічного прогресу.

Матеріальною основою приросту фонду нагромадження є зростання національного доходу. При цьому фонд нагромадження має зростати швидше фонду споживання до тих пір, поки не буде досягнуто його оптимальної норми — 20—25% до національного доходу.

Практика свідчить, що на прискорене зростання заощаджень, а отже, фонду нагромадження, населення і підприємства можуть не піти. Характеризуючи співвідношення між обсягом національного доходу і видатками на споживання, зазначимо, що рівень споживання залежить від рівня доходу. «Психологія суспільства така, — писав Кейнс, — що із зростанням сукупного реального доходу збільшується і сукупне споживання, але не в такій самій мірі, у якій зростає дохід» [5, с.80]. Тобто зростання національного доходу сам по собі є водночас чинником прискореного зростання фонду нагромадження, тоді як зростання фонду споживання дещо відстає від зростання національного доходу. Тільки у разі досягнення оптимальної норми нагромадження фонди нагромадження і споживання зростуть рівномірно.

Зараз норма нагромадження національного доходу є низькою. Тому об'єктивно фонд нагромадження має зростати прискореними темпами. Цьому закономірному процесу має сприяти наша держава та організації кредитно-фінансової сфери. Що стосується держави, то вона має розробити ефективну податкову систему, яка б заохочувала суспільство, населення і підприємства до прискореного заощадження і накопичення інвестиційних ресурсів.

Важливо також, не втрачаючи зовнішніх ринків, відвоювати в іноземних конкурентів утрачені за 90-ті роки позиції на національному ринку [6].

З іншого боку, Національний банк України повинен розробити обґрунтовані заходи щодо ліквідації низки нерентабельних і неблагонадійних комерційних банків та інших кредитно-фінансових установ (інвестиційні фонди, страхові компанії тощо). Із свого боку, комерційні банки повинні на прикладі довести суспільству, усім його верствам, що вони стали надійними партнерами населення в зберіганні їх заощаджень, нарахуванні нормальних відсотків та поверненні вкладів у будь-який час.

За таких умов можна буде забезпечити стаке зростання валового внутрішнього продукту України в поєднанні з кількісним і якісним розширенням обсягів споживання суспільства та життєвого рівня населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Маркс К.* Капітал. Т.2 // Маркс К., Енгельс Ф. Соч. — 2-е изд. — Т.24. — 648 с.
2. Статистичний щорічник України за 1999 р. — К.: Техніка, 2000. — 648 с.
3. Народне господарство Української РСР у 1989 р.: Стат. щорічник. — К.: Техніка, 1990. — 468 с.
4. Основні показники соціально-економічного розвитку України // Уряд. кур'єр. — 2001. — 1 березня. — С.6.
5. *Кейнс Д.М.* Общая теория занятости, процента и денег. — М.: Госиздат, 1948. — 367 с.
6. *Кривенко К.Т.* Теорія порівняльних переваг і концептуальні проблеми лібералізації зовнішнь-торговельних відносин // Вчені записки: Наук. збірник / Відп. ред. В.С. Савчук. — К.: КНЕУ. — Вип. 2. — С.163—167.

А. Е. ФУКС, д-р екон. наук,
К. С. КОЗЕДУБОВА, аспірантка

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА СУСПІЛЬСТВА

Однією з найважливіших проблем економічної теорії, що недостатньо ще досліджена в економічній літературі, є проблема